

7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15/ed20040318#Text>.

8. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі від 05.02.2008 № 981_049. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_049#Text.

9. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17/ed20200703#Text>.

10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами від 21.03.2014 № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/ed20140321#Text.

Пилипенко Т. І.

*старший викладач кафедри фундаментальних і
приватно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ : ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ПІСЛЯ РАТИФІКАЦІЇ УКРАЇНОЮ

Стамбульська конвенція або Конвенція Ради Європи про попередження і боротьбу з насильством щодо жінок і домашнього насильства — це перший подібний документ, який юридично зобов'язує створити правову базу для боротьби з насильством щодо жінок. Документ з'явився 2011 року, наразі його підписали 47 країн, 36 (включно з Україною) – ратифікували. Це, фактично, було неофіційною умовою від деяких європейських країн щодо підтримки України в її прагненні до євроінтеграції.

Ратифікації Конвенції чинили спротив окремі політичні сили, що не дало можливості це здійснити її ні у 2016 році (коли відповідний законопроект уперше вносився на розгляд Верховної Ради України), ні у 2019 році. Окрім того, із власними застереженнями щодо Стамбульської конвенції виступила Рада церков

і релігійних організацій, стверджуючи, що конвенція «нав'язує гендерну ідеологію». Водночас у Конвенції йдеться про інше. Зокрема, документ дає визначення кільком термінам — власне «гендер» та «насильство стосовно жінок за гендерною ознакою». Так, згідно з Конвенцією, «гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків. Відповідно гендерно обумовлене насильство проти жінок означає, що насильство проти жінки здійснюється саме тому, що вона жінка [1, Ст.3]. Тобто про самоідентифікацію чи сексуальну орієнтацію тут не йдеться.

Попри небажання ратифікувати конвенцію, імплементація багатьох її положень фактично розпочалася ще у 2017 році. Прогресивна частина українського політикуму й громадського сектору не могла примиритися з ймовірністю збільшення проблем у цій сфері. Нагадаємо, що лише впродовж 2016–2017 років, згідно з даними судової статистики, більше ніж 82 тис. осіб було піддано адміністративним стягненням за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) за насильство в сім'ї, щонайменше 200 осіб щороку засуджувалися за статеві й суміжні з ними злочини й тисячі осіб — за заподіяння тілесних ушкоджень, побої й мордування стосовно членів сім'ї [2, с. 20].

Саме тоді були ухвалені зміни до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Цивільного процесуального кодексу України, прийнято Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», внесено ґрунтовні зміни до законів «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про безоплатну правову допомогу», «Про Національну поліцію», а також десятки підзаконних актів.

Наведений перелік нормативно-правових актів свідчить про те, що проблемі домашнього насильства й насильства проти жінок український уряд останніми роками приділив значну увагу.

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 року № 145 затверджена Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року. Передбачено завдання подолання в суспільстві негативних стереотипів і формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки, реагування на факти домашнього насильства і насильства за ознакою статі, анонсована розбудова нової системи реагування на насильство, забезпечення доступності та якості надання необхідних соціальних послуг особам, постраждалим від домашнього насильства і насильства за ознакою статі, належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності і зміна їх поведінки [3].

Таким чином, ще до ратифікації Стамбульської конвенції значна частина норм, які стосуються відповідальності за домашнє насильство, була імplementована. Проте залишилися прогалини у відповідальності за сексуальне насильство, а також недосконалість механізмів притягнення до відповідальності за насильство щодо жінок та домашнє насильство. Значна кількість (22–23 % щороку) осіб, засуджених за ст. 126-1 КК України, звільняється від покарання. Також щодо значної кількості осіб, які вчинили домашнє насильство, суди закривають провадження (2019 рік — 31 %, 2020 рік — 23 %, 2021 рік — 9 %), у тому числі досить часто у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Таким чином, домашні насильники чи не в половині випадків притягнення до кримінальної відповідальності можуть розраховувати на те, що покарані не будуть [4].

З кожним роком кількість звернень до поліції щодо вчинення домашнього насильства збільшується. За даними Нацполіції, у 2019 році було зареєстровано 142 тисячі заяв про вчинення правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, у 2020 році – більше 208 тисяч, що на 47% більше, ніж у попередньому році. У 2021 році кількість таких звернень становила майже 326 тисяч [4]. Це лише дані, про які нам відомо, коли постраждала особа звернулася до держави з проханням "втрутитися". Проблема й в тому, що іноді людина може

навіть не усвідомлювати, що щодо неї вчиняється домашнє насильство. У цьому випадку без сторонньої допомоги є ризик назавжди залишитися у стосунках, які посягають на базові потреби та безпеку.

Що має змінитися в результаті ратифікації? Відповідь дають основні цілі Стамбульської конвенції: захистити жінок від усіх видів насильства, а також запобігти й викоринити насильство над жінками та домашнє насильство, сприяти встановленню рівних прав для чоловіків і жінок, викоринити всі види дискримінації щодо жінок, захистити й допомогти всім, хто постраждав від насильства, сприяти міжнародній співпраці, спрямованій проти зазначених видів насильства, надавати допомогу організаціям і правоохоронним органам у співпраці одне з одними задля викоринення насильства щодо жінок та домашнього насильства.

Країни, що ратифікують Конвенцію, мають криміналізувати: психологічне насильство; переслідування (сталкінг); фізичне насильство; сексуальне насильство (включно зі зґвалтуванням, що передбачає різні види сексуальних активностей з особою без її згоди); примусовий шлюб; жіноче обрізання; примусовий аборт; примусову стерилізацію.

Для отримання медичної, юридичної, психологічної, соціальної допомоги постраждалій особі потрібно звернутися до декількох різних установ, які можуть бути на великій відстані одна від одної. В Україні недостатньо притулків для постраждалих осіб, особливо в малих містах та сільській місцевості. Багато з них утримуються громадськими організаціями. Натомість, Стамбульська конвенція передбачає, що кількість притулків для постраждалих осіб у кожному регіоні має відповідати стандарту: одне сімейне житло (для жінки та її дітей) на 10 тисяч населення. Постраждала особа має бути забезпечена доступом до притулку в найближчому місті в будь-який час дня та ночі та, якщо це необхідно, зможе залишатися там зі своїми дітьми.

Конвенція рекомендує правоохоронним органам розслідувати випадки фізичного насильства, сексуального насильства, включаючи зґвалтування, примусового шлюбу, каліцтва жіночих геніталій, примусового абортів та

примусової стерилізації, незалежно від наявності або відсутності заяви, поданої постраждалою особою. Вони мусять провести розслідування в розумні строки.

Суди та правоохоронні органи застосовують процедури посередництва та альтернативного врегулювання спорів за участю правопорушника та постраждалої особи. Немає розуміння того, що процес посередництва між постраждалою та злочинцем ніколи не може бути рівноправний. Особа, яка постраждала від насильства, не має гарантованого права вимагати компенсацію від правопорушника або держави. Тепер же держава має забезпечити право постраждалої особи вимагати компенсацію від кривдника, а також передбачатиме можливість отримати державну компенсацію.

Стамбульська конвенція стосується зокрема сексуального насильства, пов'язаного з збройними конфліктами, що особливо актуально для України сьогодні. Масові випадки вчинення військовослужбовцями РФ сексуального насильства щодо цивільного населення на території України потребують належної оцінки з боку держави у вигляді притягнення останніх до кримінальної відповідності [5].

Конвенція також пропонує стратегії із попередження та запобігання насильству: підвищення обізнаності, проведення кампаній на теми насильства щодо жінок і домашнього насильства, які допоможуть людям розпізнавати різні форми насильства та виступати проти них,

І, нарешті, ратифікація Стамбульської конвенції дає можливість експертам Ради Європи контролювати, як Україна виконує взяті на себе зобов'язання. Україна ж може вимагати посилення відповідальності для кривдників наших громадян за кордоном, а також вимагати притягнення до відповідальності кривдників-українців, які переховуються за кордоном. У пояснювальній записці чітко наголошується, що ратифікація Конвенції матиме вплив на інтереси Держави Україна в частині виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав та основоположних свобод людини. Тобто це ще один крок до членства в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон про ратифікацію від 20.06.2022 №2319-IX -ВР // База даних «Законодавство України» /ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 29.11.2022).

2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. К. : Ваіте, 2019. 288 с.

3. Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова Кабінету Міністрів від 24.02.2021 №145 -ВР// База даних «Законодавство України» /ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.11.2022).

4. Хавронюк Микола. Стамбульська конвенція: до чого зобов'язує ратифікація? URL: <https://justtalk.com.ua/>

5. Шуневич Катерина. Україна після ратифікації Стамбульської конвенції: які законодавчі зміни необхідні надалі? URL:<https://life.pravda.com.ua/columns/2022/08/10/249886/>

Рєпіна Ю. С.,

*кандидат економічних наук, доцент,
науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінального процесу та судоустрою
науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса
НАПрН України*

ВПЛИВ АЛГОРИТМІЧНИХ СИСТЕМ НА ПРАВА ЛЮДИНИ ТА КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ЩОДО ЙОГО УСУНЕННЯ

Європейські суспільства переживають процеси технологічного прогресу та цифрової трансформації. Аналогічні процеси відбуваються в Україні – державі-